

Historik Václav Žůrek: Bez problémů se identifikujeme se středověkem

Celý letošní rok je věnován oslavám 700. výročí narození Karla IV. I to byl důvod, proč se historik **Václav Žůrek** rozhodl napsat o českém králi a císaři římském Karlu IV. knihu. Ač se zdá, že na toto téma bylo napsáno už asi všechno, není tomu tak. Výzkum pokračuje a stále je z čeho čerpat.

Andrea Zunová

■ Píšete knihu Karel IV., portrét středověkého vládce. O něm už toho bylo napsáno mnoho. Dá se ještě najít něco nového?

Určitě dá. Výzkum pokračuje v různých drobných tematických kruzích. Takže jsem chtěl trochu shrnout bádání za poslední léta. Kromě toho se trochu mění obraz Karla IV. a na to jsem chtěl také trochu reagovat.

Karlova velká výhoda je, že je fyzicky přítomný. Stojí tady katedrála, hrad, most, univerzita. To všechno můžete vidět, sáhnout si na to a je to přítomno

Protože u příležitosti oslav 700 let od jeho narození dochází k silně idealizovanému ukazování Karla IV. a na druhé straně až k primitivnímu odmítání té idea-

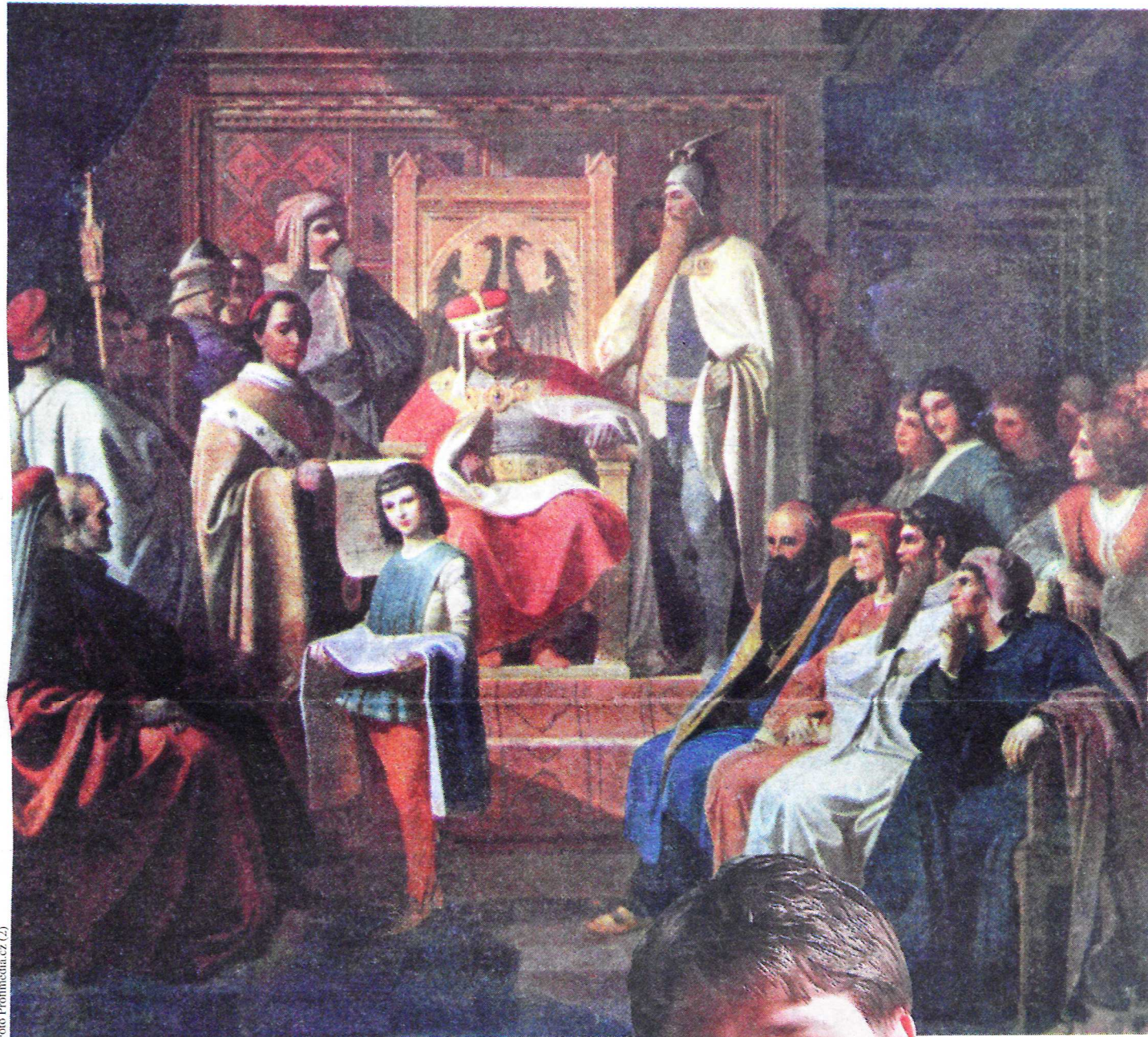

Foto: Promedia.cz (2)

lize. Ani jedna z těchto poloh mi nepřípadá dobrá. Protože Karel IV. má tu výhodu, že je to panovník, ke kterému se dochovalo velké množství informací, jež můžeme zjistit.

■ To zřejmě i díky jeho velké administrativě. Ze všeho se pořizovaly zápisy, to jsou pro vás ty archívní materiály, ze kterých čerpáte?

Důležitými prameny jsou prameny správní, které vycházejí z agendy administrativní, to určitě. Ty nám říkají hodně o jeho vládě, ale ne už tolik o osobnosti. Když se chceme přiblížit osobnosti, musíme jít do pramenů, které vznikaly na dvoře, byly psané ve službách krále, císaře. Jenže my jim samozřejmě nemůžeme všechno věřit.

■ To je pak těžké.

To je těžké, kritika těch pramenů je zásadní a je třeba si dnes říct, že nebudeme tolik věřit tomu, čemu jsme věřili dříve. Je to samozřejmě těžké,

protože i historik má touhu se zeptat, jaký to byl vlastně člověk. Jestli byl marnivý, velikašský a byl opravdu zbožný a inteligentní, vzdělaný atd.

■ To chápu, jaký tedy byl?

Co se týče vzhledu, zachovalo se velké množství portrétů, i do-

bových, to znamená, že portréty i sochy zpravidla vznikly v době, kdy Karel IV. žil. Takže ti umělci měli možnost pracovat s živým předobrazem. Přesto je zřejmé, že ty portréty neodpovídají realitě. Protože Karel IV. na nich nestárne, má stále tmavé vlasy, vousy, je to fešák a je to pořád stejné. Takže to určitě není realistické. Navíc z výzkumů na lebce víme, že měl velkou jizvu přes obličej, prodělal poměrně vážné zranění, které mu určitě zdeformovalo tvář.

■ A jako panovník, člověk?

V literární podobě vlastně také máme obraz, který je bezvadný, ten člověk nestárne, je pořád báječný, chytrý, výborný panovník. Ale my máme k dispozici prameny, ze kterých víme, že to tak úplně nebylo. A pro mě je zajímavé zjišťovat, jakým způsobem se vytváří obraz ideálního panovníka. Jak se dělá, aby byl vnímán pozitivně, jaké prostředky jsou k tomu použity, literární i jiné, a jak to vlastně dokázali lidé kolem Karla IV. udělat, aby to vydrželo. Vystavěli to tak, aby to i dále, po staletí, byl funkční model.

■ A na co jste tedy přišel?

Aby to fungovalo aspoň trochu, po mém soudu, tak tomu nahrálo, že tam byla jednota mezi obrazem – např. v literárních pramenech, kronikách aj. – a jeho veřejným konáním. Takže když byl zobrazován jako zbožný, tak zároveň jako zbožný vystupoval, vyjadřoval pokoru a osobní zbožnost, kromě toho, že podporoval církev. Souvisela s tím i veřejná zbožnost, kdy založil svátek ukázování ostatků a sbíral relikvie, které svážel do Prahy a na Karlštejn. A když se veřejná inscenace setká s literárním obrazem a dobře to zapadá, tak to podle mě pomáhá, aby se ten obraz skutečně zakotvil mezi lidmi a fungoval i při pohledu zpět.

■ Zjistil jste tedy i něco z jeho soukromí? Když toto byl jeho obraz navenek.

To je hrozně těžké, o tom žádné prameny vlastně vůbec neinformují. Samozřejmě realita rodinného života byla trochu jiná než dnes. Myslím, že není třeba věnovat takovou pozornost tomu, že byl odtržen v mládí od své matky. Protože by třeba býval stejně vyrůstal s nějakými vychovatelkami či vychovateli, obklopen stejně starými urozenými dětmi, panoši. Takže klášť důraz na to, že to je dítě, které mělo komplikovaný vztah k matce, je trochu přehnané. A je to vlastně také výsledek nějakého obrazu, který on sám podporoval. Že měl těžké dětství, a přesto se dokázal zvednout a dokázal tak velké věci.

■ Byl třeba cho-

lerik?

Cholerik byl bezpochyby. Myslím, že to bylo rodinné zatížení celého rodu Lucemburků. Týkalo se to jeho otce i jeho všech dětí, nebo tedy synů, u kterých, pokud víme, propukaly záchvaty hněvu.

(Pokračování na str. 8)

Kaple sv. Kateřiny na Karlštejně.

Václav Žůrek, historik specializující se na středověk

Foto: archiv Václava Žůrka

Bez problémů...

(Dokončení ze str. 1)

Myslím, že byl také cholerik a také podléhal záchvatům přehnané činorodosti, ale máme o tom málo zpráv. Existují zprávy, ale není to jisté, že dal někomu facku nebo reagoval nepřiměřeně, ale jsou to velmi ojedinělá svědectví.

■ **Co říkáte jako historik na to, že v současné populární soutěži o Největšího Čecha zvítězí středověký monarcha?**

Vnímání Karla jako největšího Čecha je trošku pomýlené. Jeho identita byla spojená především s rodem Lucemburků. Stejně tak je problém, co to znamená být Čechem ve 14. století. Kdo to je? Obyvatel českého království, ale v něm žilo obrovské množství Němců, na Starém Městě se mluvilo jen německy, na dvoře hlavně německy, tři manželky byly určitě německy mluvící, o Blance z Valois víme, že prvním jazykem, který se naučila, když přišla do Prahy, byla němčina, protože to bylo praktické. Takže ta identifikace Čecha ve 14. století a Čecha současného je jiná, rozdílná.

Myslím, že my prostě máme trochu potíže s dvacátým stoletím, a proto raději sáháme po někom

středověkém, který je natolik vzdálený, že je vlastně bez problémů. Kromě toho je také důležité, jakou roli vlastně hraje ten středověký stát, království, dávná samostatnost pro moderní český národ. Myslím, že zásadní.

■ **Ta velikost, postavení...**

Ano. My se vlastně bezděčně bez jakýchkoli problémů identifikujeme s něčím, co je 500 let zpátky. Samozřejmě je tady nějaká geografická shoda, kulturní návaznost, ale vlastně je to dávný útvar v jiném světě. Ale my se k němu hlásíme, a tím pádem je pro nás důležitý, a Karel to reprezentuje. Druhá Karlova velká výhoda je, že je fyzicky přítomný. Stojí tady katedrála, hrad, most, univerzita. To všechno můžete vidět, sáhnout si na to a je to přítomno. On navíc už sám na to dbal a v případě těch hradů je všechny pojmenovával po sobě.

■ **Nejznámější je asi Karlštejn.**

V zakládací listině karlštejnské kapituly napsal: postavili jsme hrad s pomocí boží a pojmenovali jsme jej po sobě, aby si všichni pamatovali, že jsme ho postavili my. Je zajímavé, že i skoro všechny ostatní hrady, které postavil, se jmenují po

něm. Kašperk, Karlskrone (Radyň) a další, např. v Monte Carlu, v Itálii. Některé už se tak nejmenují, ale při založení jeho jméno nesly. Tím pracoval i na vlastní propagaci. Jiné věci, jako univerzita nebo most, se po něm začaly nazývat až později, přesto s ním jsou pevně spojeny.

■ **Je pravdivá pověst, že na Karlštejně původně nesměly být přítomny ženy?**

To je trochu zjednodušené. Karlštejn je rozdělený na jednotlivé části, paláce a věže a Velká, kde je kaple sv. Kříže a kde byl uložen říšský poklad, byla vyhrazena jen pro císaře a nejbližší muže z jeho okolí. A z toho vznikla legenda, které využil Jaroslav Vrchlický.

■ **Vrchlický využil, Podskalský natočil.**

Přesně. A to je právě ono. Je prostě až neuvěřitelné, jak nějaká zpívaná veselohra má takový vliv. V tom filmu je to chytré postavené, ukazuje to krále, který se dokonce převleče a plete košíky. Což mimochodem není vymyšlené.

■ **To se opravdu stalo?**

Existuje zpráva italského kronikáře, která říká, že při audiencích Karel vyřezával nožičkem ze dřeva. Je to dost zvláštní a ojedinělá

Foto Profimedia.cz

zpráva. Ale existují teorie, zejména historiků lékařství, kteří tvrdí, že to dělal kvůli svému zranění a problémům s páteří. Proto musel cvičit jemnou motoriku a vyřezával.

Já bych k tomu byl skeptický, protože je to výjimečné svědectví kronikáře, který Karla někdy viděl, když projížděl Itálií, ale nebyl s ním v nějakém užším kontaktu. Nicméně napsal, že při audiencích vyřezával a zdálo se, že vůbec neposlouchá, co mu kdo říká, ale když odpověděl, mluvil moudře a zcela přesně.

■ **Ke Karlu IV. jako osvícenému a zbožnému panovníkovi mi vůbec nesedí tolerance židovského pogromu v roce 1349 v Norimberku.**

Norimberský pogrom je určitě největší skvrna na vládě Karla IV. z hlediska dějin i morálního hodnocení profilu panovníka. I když ta situace se musí vnímat v tom kontextu, že Karel neměl žádnou možnost tomu pogromu zabránit, ani v Norimberku, ani jinde.

Nicméně v tomto případě toho dost cynicky využil a zajistil si už dopředu, aby nepřišel zkrátka. Nechtěl přijít o peníze, protože Židé byli jeho majetek, a jejich majetek byl tedy jeho, ale chtěl si také zajistit loajalitu vedení města Norimberk, kterou potřeboval, když se snažil definitivně prosadit jako římský císař. Obcházení tohoto tématu ho demonzuje, to je špatně. Nemá smysl to zatajovat.